

Powody uczestnictwa w turystyce pielgrzymkowej na przykładzie pielgrzymki na Św. Górę Grabarkę

Natalia Wasiluk

Politechnika Białostocka, Wydział Inżynierii Zarządzania

e-mail: wasiluk93@o2.pl

Dariusz Siemieniako

Politechnika Białostocka, Wydział Inżynierii Zarządzania, Katedra Marketingu i Przedsiębiorczości

e-mail: d.siemieniako@pb.edu.pl

Streszczenie

Niniejszy artykuł skupia się na zagadnieniach turystyki pielgrzymkowej, z szerszą perspektywą analizy powodów, jakie kierują pielgrzymami decydującymi się na udział w pielgrzymce. Umiejscowienie Św. Góry Grabarki na terenie przygranicznym stwarza możliwość wykorzystania zainteresowania odwiedzających do popularyzacji terytorium Podlasia oraz kraju. Celem głównym artykułu jest identyfikacja powodów, uczestnictwa osób indywidualnych w turystyce pielgrzymkowej, na przykładzie pielgrzymki na Św. Górę Grabarkę. Celem dodatkowym jest rozpoznanie postrzegania oraz oceny przez pielgrzymów strony organizacyjnej pielgrzymki na Św. Górę Grabarkę. W badaniach, na jakich bazuje artykuł wykorzystaną metodą badawczą były badania ankietowe PAPI (z ang. *Paper And Pen Personal Interview*). Wyniki badań wykazały, że ludzie decydują się na udział w turystyce pielgrzymkowej z powodów religijnych (intencje modlitewne, obcowanie z Bogiem) oraz społecznych (wspólne uczestnictwo z rodziną bądź znajomymi). Przeprowadzone badania mogą być wskazówką dla stron organizacyjnych pielgrzymek w jaki sposób mogą rozwijać, poprawiać stronę organizacyjną pielgrzymek oraz jak zwiększać ilość osób uczestniczących w pielgrzymkach.

Słowa kluczowe

turystyka pielgrzymkowa, Św. Góra Grabarka, pielgrzymowanie, Podlasie, marketing terytorialny

Wstęp

Głównymi ośrodkami pielgrzymek religii katolickiej na terenie Polski są, obok Jasnej Góry, Łagiewniki oraz Licheń. Obok pielgrzymów krajowych coraz liczniejszą grupę stanowią pielgrzymi zagraniczni, dla których Polska po śmierci Jana Pawła II stała się głównym punktem podróży szlakiem Ojca Świętego. Wśród zagranicznych turystów coraz większe zainteresowanie wzbudza również Św. Góra Grabarka, będąca prawosławnym ośrodkiem o zasięgu międzynarodowym. Innymi ośrodkami kościoła prawosławnego są: Jabłeczna, Supraśl i góra Jawor oraz ponad 10 ośrodków o zasięgu regionalnym [Jackowski, 2007, s. 245]. W województwie podlaskim atrakcyjnymi miejscami znaczącego ruchu pątniczego obok wspomnianych prawosławnych ośrodków są miejsca kultu religijnego Tatarów oraz Żydów słynące z bogato zdobionych wnętrz meczetów, synagog, czy wielkich dorocznych świąt przyciągających tłumy pielgrzymów, a także i ciekawskich turystów [Bogucka, Łagowska, 2005, s. 163]. Nie ulega wątpliwości, że rozwój poszczególnych ośrodków kultu zależy w większości od zainteresowania turystycznego odwiedzających. Z punktu widzenia marketingu terytorialnego turystyka pielgrzymkowa może być szansą rozwoju kraju, jak i poszczególnych regionów, na których położone są ośrodki kultu. Niniejszy artykuł skupia się na turystyce pielgrzymkowej, ze szczególnym uwzględnieniem osób decydujących się na uczestnictwo w pielgrzymowaniu na Św. Górę Grabarkę.

Celem głównym artykułu jest identyfikacja powodów, dla których osoby indywidualne decydują się uczestniczyć w turystyce pielgrzymkowej, na przykładzie pielgrzymki na Św. Górę Grabarkę. Celem dodatkowym jest rozpoznanie postrzegania oraz oceny przez pielgrzymów strony organizacyjnej pielgrzymki na Św. Górę Grabarkę. Osoby korzystające z turystyki pielgrzymkowej w rozumieniu tego artykułu to nie tylko pielgrzymujący pątnicy, lecz również okoliczni mieszkańcy, donatorzy klasztoru znajdującego się na Św. Górze Grabarce, osoby angażujące się w służbę, turyści okazjonalni oraz systematycznie powracający. Uwidoczniony w niniejszym artykule problem badawczy może być istotnym z punktu widzenia przede wszystkim opiekujących się Św. Górą Grabarką zakonników, jak również władz Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w Polsce, którym podlega Św. Góra Grabarka. Poruszane kwestie mogą być również istotne z punktu widzenia liderów świeckich oraz duchownych, którzy organizują pielgrzymki na Św. Górę Grabarkę, władz gminy Nurzec Stacja, władz powiatowych (powiat Siemiatycki) oraz

województwskich (Podlaskie). Wykorzystaną metodą badawczą były badania ankietowe techniką PAPI¹, natomiast narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety.

1. Kontekst badania – Św. Góra Grabarka

Św. Góra Grabarka położona jest nieopodal wsi Grabarka, w gminie Nurzec Stacja, w powiecie siemiatyckim, w województwie podlaskim. Położona jest w odległości 12 km od Siemiatycz oraz około 20 km od granicy z Białorusią. Na obszarze Św. Góry Grabarki znajduje się klasztor prawosławny Świętych Marty i Marii, cerkiew pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego, cerkiew Ikony Matki Bożej "Wszystkich Strapionych Radość" oraz studnia cudownego źródła, której woda uważana jest za uzdrawiającą [Korniluk, 2018]. Sama historia Św. Góry Grabarki rozpoczęła się w 1710 r., gdy na terenach Podlasia szalała epidemia cholery (zwana morowym powietrzem). Klęska dotknęła tysiące mieszkańców, szczególnie obficie atakując okolice Siemiatycz. Następowoło powolne wyludnianie się wsi oraz ucieczki z zagrożonych terenów. W tym czasie starcowi z siemiatyckiej parafii zostało objawione we śnie, że ludzie mogą uchronić się przed epidemią tylko w jednym miejscu, na wzniesieniu położonym na uroczysku Suminszczyzna, które z czasem od nazwy pobliskiej wsi, zaczęto nazywać Grabarką. Wierni, zawierając Bogu poddawali na wzgórze z krzyżami i modlitwą. Ci, którzy zdołali dotrzeć na wzgórze obmywali się oraz pili wodę ze źródła. Według kroniki siemiatyckiej parafii ratunek od choroby znalazło na wzgórze wówczas 10 tysięcy ludzi. W ramach dziękczynienia za cud została wzniesiona w tym miejscu pierwsza drewniana kapliczka pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego. Istniejący współcześnie na Św. Górze Grabarce żeński klasztor Świętych Marty i Marii założony został 25.11.1947 r. Na przestrzeni lat świątynia Przemienienia Pańskiego była przebudowywana, upiększana oraz remontowana, do czasu roku 1990, w którym doszczętnie spłonęła na skutek podpalenia. Na jej miejsce powstała nowa, przypominająca wyglądem poprzednią, lecz już murowana. Wyświęcono ją w 1998 roku. Od samego początku historii Św. Góry Grabarki corocznie przybywa do niej tysiące ludzi, nie tylko prawosławnych, ale również wyznawców innych religii, szczególnie w dniach obchodów święta Przemienienia Pańskiego tj. 18 sierpnia. Przybywający na Św. Górę przynoszą ze sobą krzyże, które ustawiane są obok cerkwi. W miarę upływu lat znacząco przybywa liczba ustawianych krzyży, stąd góra uzyskała miano „Góry Krzyży”. W historii

¹ Autorzy artykułu dziękują Pani mgr Ewie Stepaniuk za wyrażenie zgody na wykorzystanie wyników badań ankietowych, przeprowadzonych w 2009 r. w związku z pracą magisterską pod tytułem „Zachowania i postawy lojalnościowe na rynku usług turystyki pielgrzymkowej na przykładzie prawosławnej pielgrzymki na świętą Górę Grabarkę”, obronioną w 2010 r. na Wydziale Zarządzania Politechniki Białostockiej pod kierunkiem dr hab. inż. Dariusza Siemieniako.

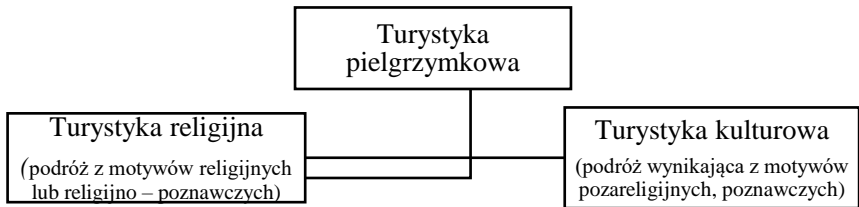
miejsca Św. Góry Grabarki jednego roku (1999) pielgrzymi byli poproszeni, aby w miejsce tradycyjnych krzyży przynieść kamienie, które będą chronić to miejsce. Z kamieni przynieszonych przez pielgrzymów utworzono 800 metrów muru wokół Św. Góry, który potwierdza tylko ważność miejsca dla pątników – na poszczególnych kamieniach wyryte są widoczne intencje modlitewne indywidualnych osób oraz napisy „Spasi i Sochrani” (Zbaw i Zachowaj). Miejsce jest niewątpliwie najważniejszym ośrodkiem kultu religijnego wyznawców prawosławia w Polsce [Korniluk, 2018].

2. Turystyka pielgrzymkowa z perspektywy marketingu terytorialnego w świetle literatury

Tradycja pielgrzymowania jest znana od wieków. Wędrowanie do miejsc ważnych, często również uświęconych istotnymi wydarzeniami w dziejach religii znane było już w starożytnym Egipcie, Grecji oraz Rzymie [Piwko, 2011, s. 180]. Badając etymologicznie pojęcie pielgrzymki docieramy do greckiego terminu *per-epi-demos* (dosłownie „cudzoziemiec”, „nierezydent”), które to określenie odnosiło się do pielgrzyma czy przygodnego podróżnego. Inne, łacińskie, określenie *peregrinus* oznaczało osobę podróżującą przez obce kraje lub nie mającą prawa obywatelstwa. Ogólnie pojęte wędrowki pielgrzymkowe składają się z trzech elementów: człowieka, przestrzeni i sacrum. Przestrzeń pielgrzymkowa (wyznaczana poprzez miejsce wyjścia oraz punkt docelowy) kreuje warunki do uświęcenia. Odbycie każdej pielgrzymki wymaga pokonania określonej przestrzeni sakralnej [Jackowski, 1998, s. 6-7]. Trudy pielgrzymowania podejmowane są poprzez pragnienie obcowania z sacrum, sferą świętości. Według tradycji monoteistycznych człowiek zbliża się do Boga każdego dnia, więc całe życie wierzącego człowieka jest, można powiedzieć, nieustanną pielgrzymką. Cel pielgrzymki różni się w poszczególnych religiach. Miejscami docelowymi pielgrzymek mogą być budowle sakralne, różnego rodzaju świątynie bądź drzewa czy rzeki (w religiach kultywujących zjawiska przyrody). Wyznawcy decydujący się na pielgrzymowanie do miejsc świętych wierzą, że jest to doniosły sposób praktykowania wiary. Współcześnie pielgrzymowanie praktykowane jest w hinduizmie, judaizmie, chrześcijaństwie, islamie oraz buddyzmie. Podjęmowane pielgrzymki mogą być pielgrzymkami indywidualnymi, bądź grupowymi [Piwko, 2011, s. 180]. Motywy, jakie kierują pielgrzymami decydującymi się na podjęcie trudu wędrowki, są zróżnicowane. Wyróżnia się pielgrzymki dziękczynne, błagalne, pokutne, wotywnie (jako wypełnienie złożonych ślubów czy przyrzeczeń) [Jackowski, 1998, s. 7].

Migracje pielgrzymkowe powodują często powstawanie działalności gospodarczej w miejscach pielgrzymowania, co skutkuje zmianą infrastruktury społeczno-ekonomicznej danych jednostek, szczególnie rozwojem usług turystycznych, transportu i handlu [Jackowski, 2007, s. 244]. Turystyka pielgrzymkowa, szczególnie biorąc pod uwagę przybywających turystów zagranicznych, łączy się z marketingiem terytorialnym. Odwiedzający miejsca kultu poprzez pryzmat przeżyć, jakich doznają podczas pobytów w miejscach kultu oceniać mogą całe społeczeństwo polskie. Z tej perspektywy ważne jest, aby miejsca kultu, a przede wszystkim sama turystyka pielgrzymkowa rozwijała się w kierunku, który ulepszałby oraz stawił odwiedzane miejsca w coraz bardziej interesującym świetle. Działania takie mogłyby przyczynić się do większego wzrostu zainteresowania turystyką pielgrzymkową regionów Polski. Pielgrzymki mogą być motorem do przekształcania struktury funkcjonalnej danych miejscowości, jak również na zmianę fizjonomii miejsc świętych.

Sama turystyka pielgrzymkowa dzieli się na dwie podkategorie, mianowicie turystykę religijną oraz turystykę kulturową. Pomiędzy obiema kategoriami zachodzą istotne różnice, mianowicie turystyka religijna, w odróżnieniu od kulturowej charakteryzuje się istotnymi motywami religijnymi, w których najważniejsze jest spotkanie z Bogiem oraz modlitwa. Turystyka kulturowa wynika z motywów typowo poznawczych oraz koncentruje się na historii, architekturze kultury religijnej [Jędrusiak, 2008, s. 86]. Podział turystyki pielgrzymkowej przedstawiony został na rysunku 1.

Rys. 1. Podział turystyki pielgrzymkowej

Źródło: Jędrusiak, T. (2008). *Turystyka kulturowa*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, s. 86.

Pielgrzymowanie dzieli się na kilka etapów, mianowicie rozpoczyna się wyjściem ze swojego stałego miejsca zamieszkania, następnie etap samej wędrówki ku określonemu celowi, kończący się dojściem do świętego miejsca oraz etap powrotu

do codzienności sprzed pielgrzymki. Doświadczenia trudów drogi, ograniczeń wygod (brak toalety na przydrożnych postojach) powodują, że pielgrzymka staje się rzeczywistym poszukiwaniem sensu życia oraz Boga.

Grabarka jest uznawana jako jedna z ważniejszych atrakcji turystycznych woj. podlaskiego [Panfiluk, 2015, s. 40]. Analizując szczegółowo turystykę pielgrzymkową na przykładzie pielgrzymki na św. Górę Grabarkę można wyróżnić trzy strony: pielgrzymów, organizację pielgrzymki (organizatorzy, służby porządkowe, samorząd lokalny) oraz miejsce kultu. Wszystkie strony są ze sobą wzajemnie powiązane i relacyjnie zależne, z których najważniejszym jest miejsce kultu, gdyż to dzięki niemu istnieją dwie inne wspomniane strony.

3. Metoda badawcza

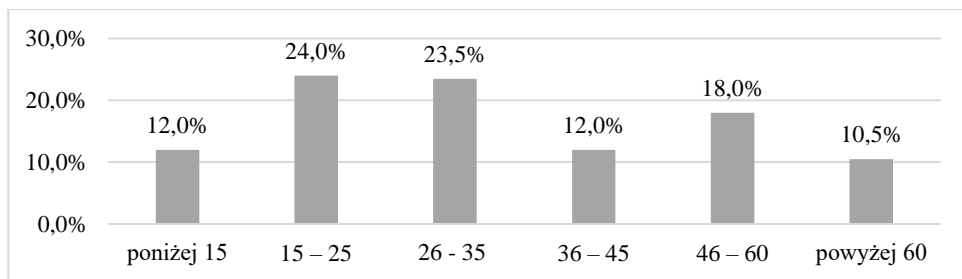
W badaniach ilościowych została wykorzystana tradycyjna metoda, mianowicie badanie ankietowe PAPI (z ang. *Paper And Pen Personal Interview*). Narzędziem wykorzystanym podczas badania był standaryzowany kwestionariusz ankiety. Zadaniem badań ankietowych jest zazwyczaj szybkie przebadanie dużej zbiorowości możliwie małym nakładem sił i środków. Rola badacza ogranicza się jedynie do zbudowania odpowiedniego kwestionariusza wraz z instrukcją jego wypełnienia, a następnie wysłanie lub rozdanie go respondentom. Badania ankietowe są obecnie jedną z najbardziej popularnych empirycznych metod badań społecznych [Krok, 2015, s. 56].

W niniejszym artykule wykorzystano wyniki odpowiedzi na część pytań zawartych w kwestionariuszu ankiety, odnoszących się właśnie do powodów udziału w pielgrzymce na Św. Górę Grabarkę oraz do postrzegania i oceny strony organizacyjnej przedmiotowej pielgrzymki. Badanie ankietowe obejmowało 200 uczestników pielgrzymki na Świętą Górę Grabarkę korzystających z usług turystyki pielgrzymkowej. Badanie przeprowadzono w trakcie pieszej pielgrzymki z Hajnówki na Św. Górę Grabarkę, która odbyła się w dniach 15-17 sierpnia 2009 roku. W trakcie trwania pielgrzymki kwestionariusz wypełniło 120 osób, co stanowiło 70,59% z populacji generalnej wszystkich osób uczestniczących w pielgrzymce (170 osób). Pozostałe 80 kwestionariuszy ankiety wypełniły osoby uczestniczące w pielgrzymkach od 2002 do 2008 roku. Dobór próby był wyczerpujący. Stworzony na potrzeby badań kwestionariusz ankiety zawierał 9 pytań głównych oraz 5 pytań metryczkowych. Spośród 9 pytań 7 miało charakter pytań zamkniętych, natomiast 2 pozostałe były pytaniami otwartymi. W przebiegu badań uzyskano odpowiedzi na wszystkie pytania.

4. Wyniki badań

Celem przeprowadzonych badań była identyfikacja zachowań oraz motywów, jakie kierowały osobami decydującymi się na uczestnictwo w Hajnowskiej pieszej pielgrzymce na Św. Górę Grabarkę. W przebiegu badań starano się uzyskać odpowiedzi na pytania: Jaki był charakter uczestnictwa ankietowanych w pielgrzymce? Czy ludzie pielgrzymują z powodów religijnych, czy kulturowych? Jakie były powody decyzji o wzięciu udziału w pielgrzymce? Innymi badanymi kwestiami były oceny uczestników pielgrzymki odnośnie organizacji przedsięwzięcia (noclegi, wyżywienie czy służba medyczna) oraz badanie opinii na temat potencjału rozwojowego pielgrzymki Hajnówka – Św. Góra Grabarka.

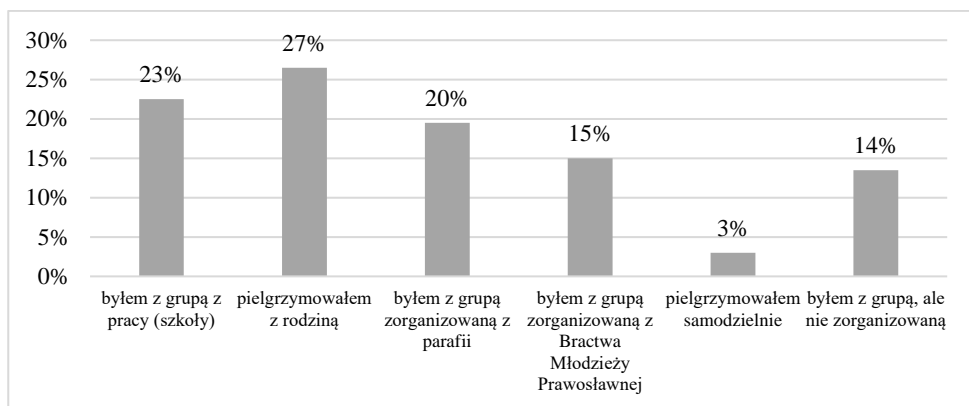
W badaniu wzięło udział 144 kobiety (72% badanych) i 56 mężczyzn (pozostałe 28%). Taki rozkład płci może sugerować, iż zainteresowanie turystyką pielgrzymkową jest zdecydowanie większe wśród kobiet, niż pośród mężczyzn. Najliczniejszą grupą wiekową wśród ankietowanych stanowili ludzie znajdujący się pomiędzy 15 a 25 rokiem życia oraz ludzie pomiędzy 26 a 35 rokiem życia. Takie wyniki badań mogą sugerować zwiększanie się zainteresowania turystyką pielgrzymkową wśród ludzi w przedziale wieku 15-35. Szczegółowa struktura wieku respondentów przedstawiona została na rys. 2.

Rys. 2. Struktura wiekowa respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań E. Stepaniuk (2009).

W przebiegu badań respondenci zostali zapytani również o charakter udziału w pielgrzymce. Wśród odpowiedzi z największą liczbą odpowiedzi znalazło się pielgrzymowanie z rodziną oraz z grupą zorganizowaną z pracy lub szkoły. Na uwagę zasługuje fakt, że tylko 3% badanych odpowiedziało, iż pielgrzymuje samodzielnie. To oznacza, że ludzie decydując się na uczestnictwo w turystyce pielgrzymkowej preferują zorganizowane, bądź niezorganizowane grupy osób. Szczegółowe odpowiedzi respondentów przedstawione zostały na rys. 3.

Rys. 3. Charakter udziału w pielgrzymce na Św. Górę Grabarkę

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań E. Stepaniuk [2009]

Aby zbadać motywacje, jakie kierowały decydującymi się na uczestnictwo w turystyce pielgrzymkowej kwestionariusz zawierał pytanie z tabelą wyszczególniającą możliwe powody, jakie mogły skłonić respondentów do pielgrzymowania na Św. Górę Grabarkę. Zadaniem badanych osób był wybór stopnia ważności poszczególnych powodów w 5 stopniowej skali, od stopnia „bardzo wysokiego” po opcję „w ogóle się nie zgadzam”. Aby dokładniej zinterpretować motywacje do uczestniczenia w turystyce pielgrzymkowej można wprowadzić podział poszczególnych powodów na trzy grupy: powody religijne, powody społeczne oraz powody osobiste. Spośród motywów religijnych wyróżnić można: potrzebę bliskiego kontaktu z Bogiem, ważność miejsca docelowego pielgrzymki, intencje modlitwne (osobiste oraz za inne osoby) oraz zaangażowanie w rozwój duchowy. Motywami społecznymi jest członkostwo w organizacjach religijnych, towarzystwo rodzinie bądź znajomym, potrzeba wyróżnienia się wśród znajomych. Spośród powodów osobistych wyróżnić można przyzwyczajenie, posłuszeństwo wobec osób z autorytetem, chęć utrzymania ciągłości, tradycji oraz ciekawość. Pozostałe powody nieujęte w podziale, jednak również ważne to takie powody jak bliskość miejsca zamieszkania od miejsca kultu, zobowiązanie świadczenia usług w trakcie pielgrzymki, czy niskie koszty finansowe.

Głównym powodem, jaki wskazywali ankietowani była ważność miejsca, jakie ma dla nich Św. Góra Grabarka – najwyższa średnia arytmetyczna (4,27). Innymi ważnymi powodami, dla których ludzie decydują się uczestniczyć w turystyce pielgrzymkowej są osobiste intencje modlitwne (4,19) lub intencje modlitwne za in-

nych (4,12). Oceny bliskie „wysokiej” otrzymały również powody takie jak: poczucie potrzeby bliższego kontaktu z Bogiem (3,94), względy towarzyskie – wspólne uczestnictwo wraz ze znajomymi (3,62) oraz wspólne uczestnictwo z rodziną (3,52). Pośród najmniej wskazywanych powodów było utrzymanie ciągłości, tradycji uczestnictwa (2,03) oraz przyzwyczajenie (2,13). Z badań więc wynika, że ludzie decydują się na uczestnictwo w turystyce pielgrzymkowej ze względu na motywy religijne bądź społeczne. Ważnymi kwestiami jest modlitwa, uczestnictwo w uroczystościach religijnych, które dają możliwość poczucia przynależności do grupy religijnej. Najmniejszą rangę powodów miały powody osobiste, co wskazuje, że uczestnictwo w pielgrzymowaniu nie jest motywowane przyzwyczajeniem bądź ciekawością. Ludzie, którzy korzystają z turystyki pielgrzymkowej nie podejmują decyzji spontanicznie, ich decyzje są przemyślane (konkretne intencje modlitewne). Szczegółowo wyniki badań powodów uczestnictwa w turystyce pielgrzymkowej przedstawione zostały w tabeli 1.

Tab. 1. Powody wzięcia udziału w pielgrzymce na Św. Górę Grabarkę

W jakim stopniu zgadza się Pan/Pani z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi powodów wzięcia przez Pana/Pani udziału w pielgrzymce na Świętą Górę Grabarkę?		bardzo wysokim	wysokim	przeciętnym	Niskim	Bardzo niskim	średnia arytm. ocen
		5	4	3	2	1	
Głównym powodem jest przyzwyczajenie, ponieważ chodzę na pielgrzymki od dłuższego czasu	Liczba odp.	13	23	36	32	96	2,13
	% odp.	7%	12%	18%	16%	48%	
Ze względu na członkostwo w organizacjach religijnych	Liczba odp.	24	30	35	37	74	2,47
	% odp.	12%	15%	18%	19%	37%	
Poczułem potrzebę bliższego kontaktu z Bogiem	Liczba odp.	86	53	35	14	12	3,94
	% odp.	43%	27%	18%	7%	6%	
Towarzyszę rodzinie	Liczba odp.	68	53	27	18	34	3,52
	% odp.	34%	27%	14%	9%	17%	
Ze względów towarzyskich; idę ze znajomymi	Liczba odp.	72	52	30	20	26	3,62
	% odp.	36%	26%	15%	10%	13%	
Święta Góra Grabarka jest dla mnie ważnym miejscem	Liczba odp.	112	46	27	13	2	4,27
	% odp.	56%	23%	14%	7%	1%	

Ze względu na pobliskie miejsce zamieszkania	Liczba odp.	44	38	48	36	34	3,11
	% odp.	22%	19%	24%	18%	17%	
Chodzenie jest związane z moim zobowiązaniem świadczenia usług w czasie trwania pielgrzymki	Liczba odp.	19	23	32	32	94	2,21
	% odp.	10%	12%	16%	16%	47%	
Ze względu na potrzebę wyróżnienia się wśród znajomych	Liczba odp.	37	25	31	26	81	2,56
	% odp.	19%	13%	16%	13%	41%	
Ze względu na niskie koszty finansowe	Liczba odp.	31	42	42	41	44	2,88
	% odp.	16%	21%	21%	21%	22%	
Ze względu na osobiste intencje modlitewne	Liczba odp.	106	50	28	8	8	4,19
	% odp.	53%	25%	14%	4%	4%	
Ze względu na intencje modlitewne - za innych	Liczba odp.	96	55	33	8	8	4,12
	% odp.	48%	28%	17%	4%	4%	
Ze względu na moje zaangażowanie w rozwój duchowy	Liczba odp.	31	33	39	25	72	2,63
	% odp.	16%	17%	20%	13%	36%	
Ze względu na posłuszeństwo osobie z autorytetem (baptuszką, rodziną, itp.)	Liczba odp.	12	31	37	40	80	2,28
	% odp.	6%	16%	19%	20%	40%	
Ze względu na utrzymanie ciągłości, tradycji uczestnictwa	Liczba odp.	15	21	27	29	108	2,03
	% odp.	8%	11%	14%	15%	54%	
Z ciekawości - jestem po raz pierwszy	Liczba odp.	24	32	24	17	103	2,29
	% odp.	12%	16%	12%	9%	52%	

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań E. Stepaniuk (2009).

Ważnym aspektem badań było również poznanie opinii ankietowanych na temat elementów składowych pielgrzymki, tj. noclegów, wyżywienia, prowadzenia śpiewów przez chór i innych tym podobnych. Najwyżej ocenionym aspektem pielgrzymki ocenione zostało odprawianie modlitw w trakcie trwania pielgrzymki (średnia arytmetyczna 4,47). Innym ocenionym wysoko elementem było prowadzenie śpiewu przez chór (średnia arytmetyczna 4,31). Wysokie oceny aspektów odprawiania modlitw oraz śpiewu przez chór pokazuje z jednej strony ważność tego elementu jako składowego pielgrzymek, z drugiej potwierdza zadowolenie uczestników z tych aspektów. Najniżej ocenionym elementem było zapewnienie transportu powrotnego

(3,49). Organizacja pielgrzymki zazwyczaj kończy się na etapie dojścia pielgrzymów do miejsca kultu, bez uwzględniania transportu powrotnego osób. Może być to utrudnieniem uczestnictwa w pielgrzymce osobom nieposiadającym własnych środków transportu bądź znajomych, którzy mogliby ich odebrać z miejsca pielgrzymki. Szczegółowe wyniki przedstawia tabela 2.

Tab. 2. Ocena elementów pielgrzymki Hajnówka-Św. Góra Grabarka

Jak Pan/Pani ocenia wymienione niżej elementy pielgrzymki z Hajnówki na Świętą Górę Grabarkę?		bardzo wysoka	wysoka	przeciętna	Niska	bardzo niska	Średnia arytm. ocen
		5	4	3	2	1	
Noclegi w trakcie trwania pielgrzymki	l. odp.	76	74	35	12	3	4,0 4
	% odp.	38%	37%	18%	6%	2%	
Wyżywienie w trakcie pielgrzymki	l. odp.	88	76	32	4	-	4,2 4
	% odp.	44%	38%	16%	2%	-	
Informacja przed pielgrzymką	l. odp.	69	69	47	10	5	3,9 4
	% odp.	35%	35%	24%	5%	3%	
Służba medyczna	l. odp.	83	81	33	-	3	4,2 1
	% odp.	42%	41%	17%	-	2%	
Prowadzenie śpiewu przez chór	l. odp.	95	76	24	5	-	4,3 1
	% odp.	48%	38%	12%	3%	-	
Dostępność osób zbierających „zapiski” (intencje modlitewne)	l. odp.	89	75	32	4	-	4,2 5
	% odp.	45%	38%	16%	2%	-	
Odprawianie modlitw w trakcie trwania pielgrzymki	l. odp.	114	68	15	3	-	4,4 7
	% odp.	57%	34%	8%	2%	-	
Zapewnienie minimum sanitarnego (toalety)	l. odp.	56	52	60	23	9	3,6 2
	% odp.	28%	26%	30%	12%	5%	
Zapewnienie transportu powrotnego	l. odp.	53	47	55	35	10	3,4 9
	% odp.	27%	24%	28%	18%	5%	

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań E. Stepaniuk [2009].

Według ankietowanych pielgrzymka na Św. Górę Grabarkę zdecydowanie ma potencjał rozwojowy (24% badanych) i rozwija się (29% badanych). Pozostały odsetek odpowiedziało, że nie ma zdania (26%), nie rozwija się (14%), bądź zdecydowanie się nie rozwija (7%).

Ankieta była zakończona pytaniem otwartym: „W jaki sposób można zmieniać przebieg pielgrzymki na Świętą Górę Grabarkę aby bardziej spełniała Pana /Pani potrzeby?”. Na to pytanie cześć osób odpowiadała, że wszystko jest dobrze i według nich nie trzeba nic zmieniać. Niektóre osoby zwracały uwagę na to, że można wprowadzić inne rodzaje pielgrzymek, na przykład pielgrzymki autokarowe, w których mogłyby uczestniczyć osoby starsze mające problemy z przejściem długiego odcinka trasy pielgrzymki pieszej. Według badanych pielgrzymki powinny być lepiej nagłaśniane w mediach, przez księży prawosławnych w parafiach oraz w szkołach, co zachęcało by więcej osób młodych do udziału w pielgrzymkach. Ankietowani zwracali również uwagę, iż mogłoby uczestniczyć w pielgrzymce więcej osób duchownych, a w przerwach postojowych mogłyby być organizowane dyskusje z duchownymi na tematy religijne (takie dyskusje odbywają się np. na pielgrzymce Białystok – Św. Góra Grabarka). Zdarzały się również odpowiedzi, że na czas pielgrzymek powinny być dni wolne od pracy, aby większa ilość osób miała możliwość uczestnictwa w pielgrzymce. To zwraca uwagę, iż pielgrzymi często muszą pogodzić chęć uczestnictwa w pielgrzymce z wykonywaną zawodowo pracą (pielgrzymka z Hajnówki trwa 3 dni, natomiast z Białegostoku 5-6 dni).

Podsumowanie

Pielgrzymowanie jest zjawiskiem utrzymującym się od wielu stuleci, a wspólnie nadal znaczącym. Znajomość szczegółowych powodów, które decydują o uczestnictwie w turystyce pielgrzymkowej może pomóc przede wszystkim odnaleźć możliwe kierunki rozwoju tego zjawiska. Rozwój turystyki pielgrzymkowej na terenach Podlasia przyniósłby natomiast za sobą rozwój poszczególnych obszarów wokół miejsc kultu, a w konsekwencji rozwój samego Podlasia.

Podsumowując całość przeprowadzonych badań głównymi powodami, jakie kierują ludźmi decydującymi się na uczestnictwo w turystyce pielgrzymkowej jest ważność, świętość miejsca Św. Góry Grabarki, intencje modlitewne (osobiste oraz w intencji innych osób) oraz poczucie potrzeby bliższego kontaktu z Bogiem. Powody te można zakwalifikować do grupy powodów religijnych, w których na pierwszy plan wysuwa się obcowanie z Bogiem, poszukiwanie sensu egzystencji oraz źródeł wiary. Inną grupą powodów uczestnictwa są powody społeczne (pielgrzymowa-

nie wspólnie z rodziną bądź znajomymi), co pokazuje, iż w turystyce pielgrzymkowej ludzie częściej decydują się na pielgrzymowanie w grupach znajomych bądź rodziny. Św. Góra Grabarka jest na arenie Podlasia miejscem ważnym, mistycznym. Przybywający tu ludzie motywowani są głównie powodami religijnymi, a celami ich przybycia jest dziękczynienie, pokuta bądź poszukiwanie sensu życia czy nawet samej wiary (poszukiwanie odpowiedzi religijnych). Usługi pielgrzymkowe pozwalają uczestnikowi wyciszyć się, odizolować od życia teraźniejszego na czas pielgrzymowania oraz porozmawiać z nowymi napotkanymi osobami, poczuć przynależność do grupy wyznaniowej. Możliwości rozwojowe turystyki pielgrzymkowej wynikające z przeprowadzonych badań pielgrzymki na Św. Górę Grabarkę to przede wszystkim zwiększenie informacji oraz dostępności informacji na temat pielgrzymki (dzięki czemu większa ilość osób mogłaby zdecydować się na uczestnictwo), wprowadzenie pielgrzymek autokarowych bądź rowerowych (pielgrzymka autokarowa to możliwość pielgrzymowania osób starszych, które mają problemy z długimi odcinkami pieszej wędrówki) oraz wprowadzenie do oferty pielgrzymek transportu powrotnego (z miejsca kultu do miejsca, z którego pielgrzymka wyruszała – byłoby znacznym ułatwieniem dla wielu pielgrzymów). Wymienione implikacje praktyczne wynikające z badań istotne mogą być zarówno z perspektywy miejsca (Św. Góra Grabarka oraz osoby opiekujące się miejscem) jak również organizatorów pielgrzymek na to święte miejsce.

Literatura

1. Bogucka, A. Łagowska, B. (2005). *Turystyka religijno – pielgrzymkowa*, Gdańsk: Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Gdańsku
2. Jackowski, A. (1998). *Pielgrzymowanie*. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie
3. Jackowski, A. (2007). *Pielgrzymki zagraniczne szansą dla rozwoju polskich ośrodków kultu religijnego*. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, s. 239-257
4. Jędrysiak, T. (2008). *Turystyka kulturowa*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne
5. Korniluk, M. (02.05.2018). *Dzieje Świętej Góry, rys historyczny*. <http://www.grabarka.pl/dzieje-swietej-gory/rys-historyczny.html>
6. Krok, E. (2015). Budowa kwestionariusza ankietowego a wyniki badań. *Zeszyty Naukowe. Studia Informatica/Uniwersytet Szczeciński*, (37), 55-73
7. Majewski T. (2002), *Ankieta i wywiad w badaniach wojskowych*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej

8. Panfiluk E. (red.)(2016), *Wpływ projektów w zakresie turystyki i kultury na rozwój społeczno-gospodarczy regionu*, raport z badania ewaluacyjnego, UM w Białymstoku
9. Piwko, M. (2011). Manifestacja wiary : pielgrzymowanie do miejsc świętych w hinduizmie, judaizmie i islamie, *Studia Theologica Varsaviensia* 49/2
10. Stepaniuk, E. (2010), *Zachowania i postawy lojalnościowe na rynku usług turystyki pielgrzymkowej na przykładzie prawosławnej pielgrzymki na świętą Górę Grabarkę*, praca magisterska obroniona na Wydziale Zarządzania Politechniki Białostockiej pod kierunkiem dr hab. inż. Dariusza Siemieniako

Reasons for participating in pilgrimage tourism on the example of a pilgrimage to Saint Hill Grabarka

Abstract

This article focuses on the issues of pilgrimage tourism, with a wider perspective on the analysis of the reasons that guide the pilgrims who decide to participate in the pilgrimage. Placement of Saint Hill Grabarka on the borderland creates the opportunity to use the interest of visitors to popularize the territory of Podlaskie voivodeship and the country. The main goal of the article is to identify reasons why individual people decide to participate in pilgrimage tourism, on the example of a pilgrimage to Saint Hill Grabarka. The additional goal is to recognize the perception and assessment of pilgrimages on the organizational side of the pilgrimage to the Saint Hill Grabarka. The research on which the article based on the research method is based were PAPI questionnaire (Paper And Pen Personal Interview). Research results show that people decide to participate in pilgrimage tourism for religious reasons (prayer intentions, communing with God) and social (joint participation with family or friends). The conducted research can be an direction for organizational sites of pilgrimages in how they can develop, improve the organizational side of pilgrimages and how to increase the number of people participating in pilgrimages.

Keywords

Pilgrimage tourism, Saint Hill Grabarka, pilgrimages, Podlaskie voivodeship, territorial marketing